

programozott anyag feldolgozásának a feladata, amelynek megoldásához újabb és újabb információkat kapnának a jelöltek. A programozott oktatógépbé beépített elektronikus számítógép lehetővé tenné egyes csoportok minden tagjának elsajátító képességét, illetőleg az elsajátítás gyorsaságát, az elsajátított anyag használati tudását és az információknak feladathelyzetekben alkotó alkalmazását is mérni. Kettős értelmi tevékenység értékelése folyhat ez eljárás alkalmazásával: 1. új információk anyag elsajátítása, vagyis a tanulási folyamat és 2. a tanulás befejezésével oly feladatok megoldása, amely a kapott információ alkotó módon való alkalmazásával lehetséges. A szerző tesztjével kapcsolatosan az IQ. helyet az IA. index jelölést vezeti be, amelyben I. az információ elsajátítást, A. az alkotó alkalmazást jelzi. Az IA. érték pontszámokkal fejezhető ki. Ez biztosítaná a jelöltek rangsorolását.

A szerző szerint szerkeszthető olyan programozott készülék is, amely a feladatvégzés folyamán végzendő logikai műveleteket (analízis, szintézis, absztrahálás stb.) is számszerűen értékelné, s így különböző értelmi képességek fejlettségi szintjéről is tájékoztathatna. Ezzel a

menyiségi mutatókon kívül minőségi értékelés is lehetővé válna. (68. l.).

A szerző e közleményében részletesen beszámol a fenti elméleti alapon készített vizsgálati módszerének kísérleti eredményeiről. A validitásról megbizonyosodás érdekében saját eredményeit az általa vizsgált személyeknek tanárok által kiállított intelligencia rangsorával és a WECHSLER intelligencia-teszt magyar változatával, a MAWI-val végzett vizsgálati eredményekkel vetette egybe. A korrelációt — az első esetben 0,37-es, az utóbbiban 50%-os egyezést kapott, — kielégítőnek tartja a szerző.

E rövid ismertetés után csak örömmel tekinthetjük ki, hogy újabb kísérlet történt. egy olyan vizsgálati módszer alkotására, amely a jelenlegi erősen szubjektív és nem egészen megbízható előzetes jelzéseken nyugvó egyetemi, főiskolai felvételi szelektálást tárgyilagossabb mérőeszközökhöz segíti.

Maga a szerző is „kísérlet”-nek tekinti e módszert, amelyet differenciáltabbban a felvételező intézmények igényeihez profilírozva kívánatos lenne továbbfejleszteni.

KISS TIHAMÉR.

SERDÜLŐKRŐL. TANULMÁNYOK A SERDÜLŐKOR PEDAGÓGIAI, PSZICHOLÓGIAI, ORVOSI ÉS JOGI PROBLÉMÁIRÓL

Szerkesztette Havas Ottóné. Budapest, 1970. Tankönyvkiadó. 219 oldal.

A serdülőkor a nagy változások, forrongó átalakulások kora. A személyiség kibontakozásának szempontjából problémáinak, ellentmondásainak sikeres megoldása avagy kudarca döntő hatással van a további fejlődésre.

A biológiai, pszichikai átalakulás során érik ifjává, felnőtte a gyermek. Befelé fordulva kutatja önmagát, de ugyanakkor kifelé is új igényekkel fordul családja, környezete, a társadalom felé. A szülők, a pedagógusok, a társadalom is magasabb követelményeket állít a serdülő elé. Ezek egymagukban is számos pszichikai problémát, pedagógiai feladatot jelentenek. Azonban nemcsak ennyiről van szó. A biológiai éréssel, amely korunkban hamarabb következik be (akceleráció), nem jár együtt a társadalmi érettség, teljes jogú felnőtté válás, sőt az életpályára való felkészülés, továbbtanulás miatt egyre hosszabb időre tolódik ki. A társadalmi, technikai fejlődés, az urbanizáció, ezek szükségszerű vagy átmeneti jellegű kísérő tünetei, a tömegkommunikációs eszközök heterogén információöböne a pozitív hatások mellett sok nyitott kérdés, megoldásra váró probléma elé állítja a nevelést. Az ellentmondásokkal küszködő, nyugtalan serdülő több törődést, figyelmet igényelne a szülők részéről, ugyanakkor a családban az együtt töltött idő erősen csökkent.

A serdülőkori gondok, ellentmondások láttán sokan teszik fel a kérdést, vajon az extrém módon jelentkező anomáliák nem teszik-e indokolttá, hogy a serdülésről, mint krízisről, a fejlődés katasztrófális szakaszáról beszéljünk? Ezek végzettszerűen kikerülhetnek vagy a serdülőhöz adekvát módon alkalmazott, józan hozzáértő pedagógiai eljárások alkalmazása esetén kivédhetők, vagy lefolyásuk enyhébb formában következik be? De nem elhanyagolhatók azok a kérdések sem, amelyeket szülők, pedagógusok a serdülők egészségügyi, szexuális, erkölcsi, világnézeti nevelésének vonatkozásában, továbbá a tanulás, a pályaválasztás kapcsán feltesznek.

Mindezekre a kérdésekre differenciált, elemző és kellő útbárgazítást adni nemcsak az egyén harmonikus fejlődése érdekében szükséges, de a társadalom számára sem nélkülözhető feladat. HAVAS OTTÓNÉ szerkesztésében a *Serdülőkről* megjelent tanulmánygyűjtemény ezekre a bonyolult és fontos kérdésekre ad választ. Nemcsak bevált és hasznos pedagógiai útmutatásokat tartalmaz, hanem a pubertáskor biológiai, pszichológiai folyamatának tudományos

elemzésével, bonyolult összefüggéseinek igényes és mélyreható vizsgálatával magyarázatot ad, feltárja a különböző megnyilvánulások okait, mindezzel nagy mértékben segíti a fejlődési szakasz jobb és alaposabb megértését.

A serdülőkori nevelés sikeres megoldása korántsem e szakasz feladatát jelenti csupán. „... a serdülés nevelése messze a serdülés előtt kezdődik, amelynek problémái szintén a kora gyermekévekbe nyulnak vissza” — írja HERMAN ALICE *Amíg a gyermek elérkezik a serdülőkorkhoz* című tanulmányában, részletesen sorra véve a serdülést megelőző életkorok nevelési tennivalóit, amelyek feltételeit képezik a serdülőkör kiegyensúlyozottabb lefolyásának. Alapvető a család nyugalmat, harmóniát, szeretetet árasztó légköre, amelyben a gyermeknek megvan a maga helye, érzi a biztonságot, a védeltséget, ahol törődnek vele, „ember-számba veszik”. Semmi olyan hatás, sok ne érje, amely később a serdülés idején különösen problémákat idézhetne elő. A gyermek akaratának erőszakos megtörése, megszegyenyítése, az önzés táplálása, az „énközpontúság” korlátlan eltérése stb. a serdülőkorból egészségtelen, antiszociális megnyilvánulásokhoz vezetnek.

A serdülőkör *testi fejlődésének* kérdéseit ELKAN GYÖRGY ismerteti. Leírja a biológiai érés folyamatát, a normális és a megszokottól eltérő kísérő jelenségeit. Részletesen foglalkozik a serdülők helyes táplálkozásával, valamint egészséges életritmusának, napirendjének kialakításával. Jó pedagógiai megközelítéssel ír a szexuális felvilágosításról, amelynek együtt kell haladnia a gyermek fejlődésével, nem tekinthető speciális serdülőkori feladatnak. Helyesen hívja fel a figyelmet a felvilágosítás biológiai tényezői mellett azok erkölcsi, társadalmi vonatkozásaira is.

A fejlődéslelékainak a serdülőkornak eddig inkább a külsőleg is szembetűnő megnyilvánulásait, jelenségeit írták le, mondhatni csupán annak a felszíni tüneteit regisztrálták. Abban is, arányait tekintve főként a negatív vagy negatívnak tűnő vonások kerültek előtérbe.

BUDA BÉLA a serdülőkort széles nemzetközi tájékozottsággal, a feltárt eredmények, megállapítások gazdag ismeretében a *szociálszichológia irányából* közelíti meg. A serdülés pszichikái lefolyását, a felnőtt személyiség kifejlődését a biológiai tényezőkben gyökerező új motívációknak, pszichikus sajátosságoknak a társadalommal, ezen belül a szociális környezettel szoros kölcsönhatásban vizsgálja. A serdülés folyamatának megértéséhez úgy juttat közelebb, hogy annak tagadhatatlanul erőteljesen karakterisztikus megnyilvánulásai magyarázatot nyerne. Ezzel jelentősen hozzájárul, hogy a szülők, nevelők jobban megismerve és értve a serdülés lényegét, megtalálják a helyes pedagógiai eljárásokat, módszereket is. A felnőtt társadalomba való beleilleszkedés elengedhetetlen feltétele annak nyílt és bur-

kolt normarendszerének való megfelelés, a felnőtt státusnak megfelelő szerep elsajátítása, begyakorlása. A hivatás gyakorlására való felkészülés ideje, ezzel a teljes jogú felnőtté válás maradéktalan realizálásának lehetősége egyre messzebb kerül az amúgy is korábban bekövetkező biológiai érettségtől. Ez az ellentmondás számos feszültség, serdülőkori nehézség és probléma további forrásává válik. A szerep elsajátításának folyamata a megfigyelés, utánzás, az érzelmi azonosulás (identifikáció) közvetítésével megy végbe, rendszerint anélkül, hogy az azonosulási modell számára tudatosná válna. A serdülő kapcsolatai a szüleivel, más felnőttekkel, serdülő társaival, folyamatában kialakítja személyiségének helyét, azt a különböző viszonylatokban begyakorolja, sokszor nem ellentmondásoktól mentes elvárásoknak megfelelő szerepviselkedéseket vált ki. A szerepsajátításnak, az azonosulás létrejöttének megvannak a sajátos feltételei, motívumai, megvalósulásuk belső vagy külső akadályokba ütközhetnek, s ezek szintén előidézői lehetnek konfliktusoknak, zavaroknak. A serdülő Én-ideáljának, Én-képének (self-concept) és önértékelésének (self-esteem) kialakulásában nagy szerep jut a kollektívának, melynek normáit, elvárásait magának vallja, ott elfoglalt helyének, sikereinek vagy kudarcainak. A serdülés kérdéseinek ilyen irányú pszichológiai vizsgálata, elmélyült elemzése nemcsak a serdülők lelkivilágának a jobb megértését segíti, hanem hozzájárul problémáik tapintatosabb, megalapozottabb megoldásához is.

A serdülők *családi nevelésével* GÁTI FERENC tanulmánya foglalkozik. Sorra veszi a család hatékony nevelőtevékenységének legfontosabb tényezőit, azokat az előforduló problémákat, nehézségeket, amelyek megzavarhatják a serdülő személyiségének fejlődését, konfliktusok okaivá válhatnak (anyagi és kulturális feltételek, a szülők rossz házassága, magatartás- és jellemhibái, a büntetés kérdése stb.). Rámutat a szülők felelősségére, hasznos pedagógiai elveket ismert, tanácsokat ad a nevelési nehézségek leküzdéséhez. Értékes útmutatásokat nyújt az eredményes és gazdaságos tanulási módszereinek kialakításához.

A serdülő további életére meghatározó, döntő lépést jelent a *pályaválasztás*. Nagy kérdés ez a szülő és a társadalom szempontjából is. RITÓK PÁLNÉ és HAVAS OTTÓNÉ tanulmánya széles körű tájékozottsággal és tudományos mélységgel foglalkozik a pályaválasztási érettség feltételeivel: a pályaismerettel, a vele összhangban álló önismerettel, a pálya-vonatkozásában fontos általános személyiségjegyekkel és a megfelelő választási elhatározás kérdéseivel. Ismertetik azokat a különböző feltételeket, szükséges képességeket és indítókat, amelyeket egy adott foglalkozás, élet-pálya választása esetén alaposan mérlegelni

és figyelembe kell venni. De azt is megvizsgálják, hogy az egyes pályákhoz szükséges intellektuális és manuális képességek, irányultságok megjelenésének ideje, módja milyen általános fejlődési sajátosságokat és egyéni eltéréseket mutathat, valamint azt is, hogy a képességeket, a tanulmányi eredményeket, az érdeklődés különböző megnyilatkozásait, hogyan kell reálisan értékelni és számításba venni a serdülő általános fejlődésében, valamint a pályaválasztás esetében. Hasznos tanácsokat adnak szülőknek, serdülőknek a sokféle szakma vonatkozásában szükséges tájékozódáshoz.

A kötet utolsó tanulmánya (GAYER GYULA munkája) a *fiatalkori bűnözés* szociális és

pszichés okait, motívumait tárja fel és vizsgálja. Felhívja a figyelmet mindazokra a körülményekre, a családokban előforduló hibás szemléletekre, életstílusra, nevelési hiányosságokra, amelyek a családtól egyébként is elszakadni, önállósodni vágyó serdülőt rossz társaságba, a bűnözés útjára sodorhatják. Itt is, mint a serdülőkori valamennyi probléma megoldása tekintetében a figyelmet alapvetően a megelőzésre, a kisgyermekkortól való gondos nevelésre kell irányítani. Ha sikerült a serdülő öntudatos erkölcsi ítélőképességét, felelősségtudatát, akaraterejét megfelelő szintre eljuttatni, akkor a károsan ható külső tényezők nem találnak belső motívációs megerősítésre.

TIMÁR ISTVÁN